

ACADEMIA ROMÂNĂ

Comitetul Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii

– Divizia de Istoria Științei –

STUDII ȘI COMUNICĂRI/DIS

Vol. XVII/2024

MEGA

ACTIVITATEA PROFESORULUI DRAGOMIR HURMUZESCU ÎN DOMENIUL POLITIC

Filofteia REPEZ¹

filofteiarepez@univ-danubius.ro

ABSTRACT: This article is a continuation of articles published in the journal *Studies and Communications/DIS* vol. V/2022 and vol.VI/2023 and in the *ACADEMICA Magazine*, no. 4–5, April-May 2023, published by the Romanian Academy, out of a personal desire to evoke the memory of a great Romanian Professor, appreciated not only at national but also at international level – Dragomir Hurmuzescu. The activity of Professor Dragomir Hurmuzescu went beyond the realm of teaching and scientific research into another realm, the political one, not out of the attraction exerted by the program of a particular political party, but out of the expressed desire to contribute to the causal change of the conditions that generated shortcomings in education, especially in experimental education. In this sense, the article will present some of the aspects of Professor Hurmuzescu's work in the political field, in order to create for the reader a broad picture of his personality.

KEYWORDS: Dragomir Hurmuzescu, policy, Senate, experimental education.

*Dacă istoricii români au un geniu al lor, pe Nicolae Iorga,
tot așa și radiotehnicienii români au un geniu al lor,
pe Dragomir Hurmuzescu².*

Profesorul Dragomir Hurmuzescu (Foto nr.1³) rămâne în panteonul național al personalităților nu doar prin activitatea didactică și de cercetare științifică, ci și prin activitatea desfășurată în domeniul politic.

¹ Membru titular al Diviziei de Istoria Științei a CRIST al Academiei Române, prof.univ. dr. la Facultatea de Comunicare și Relații Internaționale/Universitatea Internațională Danubius, Galați.

² [1]

³ [2], p. 33.

Foto nr. 1 – Profesorul Dragomir Hurmuzescu, în anul 1935.

Implicarea profesorului Dragomir Hurmuzescu în acest domeniu a început în decembrie 1904 odată cu acceptarea propunerii de ocupare a funcției de secretar general al Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor.

Propunerea de a ocupa această funcție a fost lansată de Alexandru A. Bădărău⁴, prieten personal a lui Take Ionescu și reputat elector în Partidul Conservator-Democrat; intenția profesorului, potrivit nepotului Constantin (Dinu) Ghika din partea fiicei Maria-Rodica, „era de a-și extinde influența, promovând în funcții politice, ministere sau parlament pe cei mai mulți dintre partenerii săi”⁵.

Pentru profesorul Dragomir Hurmuzescu, decizia de a ocupa această funcție a stârnit o luptă interioară intensă; în final nu ambiția, mândria personală sau atracția exercitată de programul unui anumit partid l-au determinat să accepte această propunere, ci dorința de a aduce o

⁴ Deputat pe listele Partidului Conservator, primar al Iașiului în perioada 1899-1901, cu o vastă activitate edilitară, de două ori ministru în guverne conservatoare, la Justiție, în guvernul George Grigore Canatuzino (22 decembrie 1904 – 15 iunie 1906) și ministru al Lucrărilor Publice, în guvernul Titu Maiorescu (14 octombrie 1912 – 31 decembrie 1913).

⁵ [2], p. 86.

contribuție reală la dezvoltarea învățământului românesc, și cu deosebire a învățământului experimental în domeniul științelor fizico-chimice.

A luat această decizie după două zile de gândire și de consultări cu prietenii, hotărâtor în acest sens fiind sfatul profesorului Petru Poni, îndrumătorul său profesional din primii ani de la întoarcerea sa din Franța, după susținerea tezei de doctorat (din anul 1896): „Dacă Poni mi-ar fi spus să nu primesc, desigur că n-aș fi primit propunerea, dar Poni, amărât și el de purtarea liberalilor, nu m-a descurajat la ideea că aș putea lucra la consolidarea și dezvoltarea Universității din Iași”⁶.

Acceptând propunerea, profesorul Dragomir Hurmuzescu părăsește Iașiul și pleacă la București, pentru a-și începe activitatea pe un post administrativ în cadrul Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor condus de Mihai (Mihalache) Vlădescu (ministru în perioada 22.12.1904 – 24.10.1906⁷).

Pentru punerea în aplicare a ideilor de organizare a învățământului care îl determinaseră de fapt să accepte această funcție de grea răspundere, preocuparea primă a profesorul Dragomir Hurmuzescu a fost aceea de a găsi mijloacele necesare pentru întemeierea unui învățământ experimental cât mai eficace în domeniul științelor fizico-chimice, prin rezolvarea a două aspecte considerate relevante: *primul*: aparate și personal care să le manevreze, precum și identificarea unei soluții echitabile pentru orele în plus cerute de pregătirea experiențelor și a lucrărilor practice la cursuri; *al doilea*: completarea și verificarea pregătirii tehnico-experimentale a profesorilor de specialitate.

Măsurile stabilite au fost imediat aplicate. În vederea stabilirii unei situației exacte în care se aflau colecțiile de aparate existente la diferite școli publice, profesorul Dragomir Hurmuzescu a trimis pe mecanicul-șef al Laboratorului de fizică din Iași într-o călătorie de documentare prin toată țara. Referatul prezentat de acesta la finalizarea activității a evidențiat o serie de aspecte bune: unele licee și mai ales școlile comerciale dispuneau, „printr-o stranie dărnicie ministerială”⁸, de colecții importante de aparate; dotarea existentă putea fi folosită cu succes după repararea și punerea în funcțiune a aparatelor care prezentau defecțiuni ușor de înlăturat; necesitatea organizării unui atelier special pentru repararea aparatelor

⁶ [2], p. 87.

⁷ [8], p. 22.

⁸ [2], p. 88.

de fizică; necesitatea și utilitatea convocării tuturor profesorilor de fizică din învățământul secundar la cursuri de îmborspătare a cunoștințelor tehnice-experimentale.

Bugetul pe anul 1905, votat în unanimitate de comisia bugetară a Camerei, prevedea creditele solicitate pentru rezolvarea măsurilor menționate mai sus și prezentate de secretarul general al Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor, respectiv creditul pentru atelierul de construcții și repararea aparatelor de fizică, format din: creditul pentru dotarea cu mașini-unele și materiale, creditul anual pentru funcționare și creditul pentru plata personalului tehnic și ajutător și pentru angajarea unui mecanic specialist din străinătate; la acest credit se adăuga creditul pentru participarea departamentului din care făcea parte la Expoziția jubiliară din anul 1906.

Ca urmare a măsurilor luate, a fost instalat un atelier în două săli spațioase din cadrul Universității din Iași, ce era subordonat direcției Laboratorului de căldură și electricitate al Facultății de Științe din cadrul acestei Universități.

Convocarea profesorilor secundari cu specialitatea în științele fizico-chimice a fost desfășurată în vacanța de Paști a anului 1905, iar cursul de îmborspătare a cunoștințelor experimentale s-a desfășurat în laboratoarele Facultății de Științe din București.

Alt aspect important al activității sale politice a constat în implicarea rezolvării problemei acute de mărire a salariilor profesorilor. În acest caz, rezultatele imediate au fost puține, dar aceasta a rămas o constantă a preocupărilor sale cele mai de seamă din cadrul acțiunilor sociale și revedincative întreprinse după Primul Război Mondial, în calitate de președinte al Federației Corpului Didactic.

Activitatea administrativă de la Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor a fost completată cu participarea la invitația lansată de forul de specialitate din Belgia de a face parte din Comitetul Congresului de radiologie de la Liège în vara anului 1905, cu ocazia împlinirii a 75 de ani de la proclamarea independenței Belgiei. Pentru a participa, profesorul Hurmuzescu a solicitat concediu, „acceptat cu multă bunăvoință de către ministru, care l-a însărcinat să-l reprezinte la un Congres al învățământului care urma să se țină la Bruxelles”⁹.

⁹ [2], p. 89.

La Congresul de la Liège, a susținut două comunicări științifice asupra radioactivității – „L'action spécifique du métal dans la décharge par les rayons secondaires” și „La rôle du métal dans la transformation des rayons X en rayons secondaires”¹⁰, care au fost foarte apreciate de cei prezenți.

După terminarea activităților din Belgia, a mers la Paris, unde în scopul îndeplinirii măsurilor stabilite, comandă firmei „Chabaud”, al cărui proprietar era un vechi prieten, o serie de aparate pentru înzestrarea atelierului nou înființat la Iași; tot cu sprijinul prietenului său Chabaud, angajează un mecanic specialist în întreținerea aparatelor de laborator și, împreună cu acesta, a achiziționat numeroase materiale și furnituri.

Noul ministru al învățământului Constantin G. Dissescu, din perioada 24.10.1906 – 12.03.1907, își rezervă doar atribuțiile pur de reprezentare, astfel că toată munca de conducere efectivă a Ministerului a fost transferată profesorului Hurmuzescu, colaboratorul său cel mai apropiat.

Ultima parte a perioadei în care a ocupat postul de secretar general al Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor a coincis cu desfășurarea Expoziției jubiliare din anul 1906 de la București – „Împlinirea unui Regat 1866–1906. Expoziția Generală Română 1906”, o expoziție impresionantă „în care se oglindesc toate manifestările culturale și activității naționale, de la plugul tradițional până la creațiile recente ale industriei mici și mari, care a arătat limpede progresele realizate în acest scurt interval, de la epoca când am îndreptat eforturile noastre spre o mai inteligentă punere în valoare a resurselor noastre”¹¹.

Ideea organizării acestei Expoziții dedicată jubileului Regelui Carol I, la 40 de ani de domnie și 25 de ani de la încoronarea ca Rege, i-a aparținut lui Take Ionescu. Comisarul general al acestei expoziții naționale a fost numit dr. Constantin I. Istrati.

În cadrul expoziției, profesorul Dragomir Hurmuzescu s-a numărat printre invitații Pavilionului Franței, ce era compus dintr-o rotundă și mai multe încăperi laterale în care erau expuse mobile de artă, vitrine cu ținute de haine după moda pariziană, bijuterii, obiecte de artă, bronzuri,

¹⁰ [2], p. 90.

¹¹ Din discursul rostit de Regele Carol I cu ocazia inaugurării Expoziției, în Conservatorul, anul VI, nr. 125, 8 iunie 1906, p. 1, apud. Prezentarea *Împlinirea unui Regat 1866–1906. Expoziția Generală Română 1906, Periplus jurnalistic în presa începutului de secol XX din Colecțiile Bibliotecii Naționale a României*, realizată de Mihaela Manolache, bibliotecar, serviciul colecții speciale la Biblioteca Națională a României, slide-ul 4, disponibil online pe site-ul: [10] și pe [12], accesat la 17.11.2023.

produsele fabricilor de zahăr și ciocolată franțuzească. Pavilionul era situat în spatele Palatului Artelor, pe Calea Olteniei, în partea sudică a parcului expoziției, iar inaugurarea sa a avut loc în data de 7 septembrie 1906 printr-o mare serbare.

Simultan cu această expoziție, s-au desfășurat la București două congrese importante – un Congres al științelor naturii și un Congres al Societății internaționale al proprietății literare. Guvernul l-a însărcinat pe profesorul Dragomir Hurmuzescu cu primirea delegaților străine participante la aceste congrese, precum și cu organizarea programului de excursii și de vizite al oaspeților în orașele Câmpina, Sinaia și Constanța.

În urma răscoalele țărănești din anul 1907, guvernul condus de Gheorghe Grigore Cantacuzino și-a dat demisia. Această situație a fost salutată cu satisfacție de profesorul Dragomir Hurmuzescu: „Era și timpul să mă întorc la catedră. Nu mă simțeam la locul meu în acea atmosferă unde fățarnicia așa-numiților prieteni de regim și opunerea lor prin invidie și gelozie erau chiar mai supărătoare decât lupta fâțișă a adversarilor politici”¹².

Activitatea profesorului în cadrul Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor s-a desfășurat cu rezultate bune, remarcându-se eficacitatea măsurilor stabilite, organizarea anchetei generale asupra învățământului sau lucrările de participare la Expoziția jubiliară din anul 1906.

A doua implicare a profesorului Hurmuzescu în activitatea politică a avut loc în anul 1933. Noul Guvern liberal, prezidat de către Ion Gheorghe Duca în perioada 14 noiembrie – 29 decembrie 1933, îl aprecia pe profesor pentru activitatea didactică și științifică, desemnându-l candidat pentru locul de senator de Bacău, unde a fost ales pentru o nouă legislatură.

În noua legislatură, activitatea politică a profesorului Hurmuzescu se evidențiază prin participarea permanentă și activă în sesiunea legislativă, explicată mai ales de teama de a nu se depune, prin surprindere, vreun proiect de lege îndreptat împotriva Institutului Electrotehnic, precum și prin responsabilitatea și pasiunea dovedite pentru ceea ce făcea.

În Senat, a fost raportorul Legii meseriilor și a luat cuvântul la Legea radiodifuziunii depusă de Guvern pentru stabilirea drepturilor acestei societăți. În ședința din 1 martie 1934, cu ocazia discuțiilor asupra răspunsului la mesaj cu care se deschidea sesiunea parlamentară, a rostit un discurs

¹² [2], p. 91.

impresionant cu titlul „Școala în organizația statului românesc”, în care insistă asupra rolului important pe care îl deține școala în dezvoltarea și organizarea statului: „Să nu uităm că prin școală și prin reprezentanții săi s'a format și s'a întărit conștiința națională care ne-a dus numai în vreo opt decenii la Unirea Principatelor, la Independență și la Întregirea Neamului. Tot prin pregătirea intelectuală și sufletească vom dobîndi și mai multă siguranță în puterile neamului – și mai mult prestigiu față de celelalte țări și popoare”¹³.

Appreciate au fost și discursurile ținute în ședințele Senatului din 9 decembrie 1935 și 10 martie 1936 cu titlul „Cultura și știința în organizarea statului”, în care evidențiază, printre altele, importanța școlii și a culturii pentru ridicarea personalității și moralului tineretului: „Școala, prin mijloacele pe care știința le oferă, prin pregătirea tehnică dă puțința pregătirii unui personal cît mai numeros care să poată fi gata la orice chemare”¹⁴; de asemenea, subliniază importanța industriei în general și a industriei de război în special pentru apărarea națională: „Actualmente, nu se poate admite o țară care să-și poată organiza apărarea națională, fără o industrie, din care industrie să rezulte o industrie de război și mijloacele tehnice și pregătirea tineretului în această direcție”¹⁵.

Tot în aceste discursuri, susține rolul Radiofuziunii, pe care o consideră „una din aplicațiunile cele mai miraculoase ale electricității și care, din punct de vedere social, a produs și va produce o reală revoluție, comparabilă cu descoperirea lui Gutemberg”¹⁶.

La finalizarea discursului, președintele Senatului, Constantin D. Dimitriu, a apreciat laudativ contribuția și sfaturile profesorului Dragomir Hurmuzescu pentru înființarea Societății de Radiodifuziune din România: „În timpul când eram ministru al comunicațiilor am constat că țara noastră era lipsită de un post de radiodifuziune, rămânând în această privință cea din urmă din Europa. Am alergat atunci la sfaturile d-lui profesor Hurmuzescu. D-sa a fost consilierul meu tehnic pentru radiodifuziune, un consilier tehnic care nu a costat însă niciun ban, nici pe Stat, nici pe mine”¹⁷.

¹³ [3], pp. 35–36.

¹⁴ [4], p. 6.

¹⁵ [4], p. 6.

¹⁶ [4], p. 11.

¹⁷ [4], p. 20.

Activitatea pe tărâmul politic a adus însă și nemulțumiri. În anul 1937, problema desființării Institutului Electrotehnic din București reappare, iar „adversarii profesorului Hurmuzescu și ai Institutului au ținut intrigi pe lângă Rege, în fața căruia Hurmuzescu nu a acceptat să fie slugarnic, căutând și izbutind să-l discrediteze”¹⁸.

În cuvântarea intitulată „Învățământul științelor aplicate în universități”, ținută în ședința Senatului din 19 februarie 1937, respinge cu tărie argumentele potrivnice, fiind felicitat chiar de președintele acestui for, Alexandru I. Lepădatu, prin afirmația laudativă „Ai câștigat cauza”¹⁹.

Din păcate, lucrurile au luat o întorsătură nefavorabilă și la 16 martie 1937 proiectul de lege a fost reintrodus prin Comisia Comunicațiilor, aflată sub președinția mareșalului Constantin Prezan. Relatarea profesorului Hurmuzescu este edificatoare: „De astă data chestia fusese dată cu ordin în executarea iluștrilor generali din Senat pentru a fi rezolvată militarăște. Și bieții oameni s-au purtat fără nici o muștrare de cuget, ca orice necunoscători ai acestei foarte importante chestiuni interesînd dezvoltarea culturală și economică a țării. În fața acestui atentat comandat de sus cu atîta răutate și nedreptate, ministrul și președintele Senatului au preferat să lipsească pentru a nu fi părtași la răspundere. Iar colegii universitari din provincie lipseau ca de obicei în zilele de sâmbătă ale sâpămîinii”²⁰.

Legat de această problemă, remarcabil a fost discursul profesorului Hurmuzescu în ședința Senatului la 16 martie 1937, cu titlul „O legiuire dăunătoare”, în care susține cu vehemență atât retragerea proiectului de lege pentru concentrarea învățământului superior în școlile politehnice, un proiect „semnat de bărbați foarte distinși, dar printre care nu văd pe niciunul cu preocupări speciale de învățământ”²¹, cât și ridicarea titlului de inginer al studenților de la Facultatea de Științe din București, pe motiv că în capitală existau două școli. Profesorul Hurmuzescu pledează cu argumente solide în acest discurs pentru rolul acestei facultăți: „Facultatea de Științe nu se poate desinteresa de aplicațiunile științei, care sunt tocmai parte vie a teoriei (...) în numele acestei Universități, care va forma și va rămâne întotdeauna pedestalul cel mai înalt al culturii naționale, în numele aceluia tineret entuziast care așteaptă să-și facă o carieră, vă

¹⁸ [2], p. 130.

¹⁹ [2], p. 131.

²⁰ Dragomir Hurmuzescu citat de Constantin A. Ghica, [2], p. 131.

²¹ [6], p. 6.

cer ca să respingeți acest proiect de lege”²². Din păcate, lipsit de susținere proiectul de lege a fost votat, devenind lege, iar Institutul Electrotehnic a fost desființat și trecut o parte la Politehnică și altă parte la secția de radioelectricitate a Facultății de Științe. Astfel, activitatea și opera profesorul Hurmuzescu, materializate în acest Institut au încetat.

Activitatea politică a profesorului Dragomir Hurmuzescu a urmărit permanent consolidarea țării. Cel mai reprezentativ exemplu îl constituie fraza următoare: „Consolidarea României întregite reclamă colaborarea cea mai strânsă a tuturor activităților pentru pregătirea unui tineret cât mai numeros, dornic de muncă cinstită și de producțiune reală. Este de datoria celor în drept să o facă”²³.

În toamna anului 1937, profesorul „care își devotase 25 de ani de viață unei munci prin excelență constructive”²⁴, a fost pensionat.

Activitatea profesorului Dragomir Hurmuzescu în domeniul politic a completat activitatea didactică și de cercetare și a contribuit la conturat personalității sale, „pentru ca posteritatea, cunoscând-o, să păstreze amintirea unui mare om de știință”²⁵.

Omagiu etern profesorului Dragomir Hurmuzescu!

Bibliografie:

- [1] Dăescu Ioniță, *Dragomir Hurmuzescu, părintele radiofoniei românești*, articol publicat în Revista de Istorie a Electrotehnicii Românești, vol. 3, februarie 2016, nr. 1, p. 22 (revista este o publicație a INCDIE ICPE-CA București).
- [2] Ghica Constantin A., *Dragomir Hurmuzescu, Savanți de pretutindeni*, Editura Științifică, București, 1967.
- [3] Hurmuzescu Dragomir, *Școala în organizația statului românesc*, discurs rostit în ședința Senatului de la 1 martie 1934, Editura Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1934.
- [4] Hurmuzescu Dragomir, *Cultura și știința în organizarea statului*, cuvântare rostită în ședința Senatului de la 9 decembrie 1935 și 10 martie 1936, Editura

²² [6], pp.18–19.

²³ [7], p. 14.

²⁴ [2], p. 131.

²⁵ [2], p. 159.